

Василенко А.І.

ПРАВА ДИТИНИ В УКРАЇНИ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПО ЗАХИСТУ ЦИХ ПРАВ

Права дитини є категорією прав людини, втім діти потребують особливого захисту з боку держави, що передбачено міжнародними документами та національним законодавством України.

Діти – це окрема, самостійна частина суспільства, якій притаманні особливі правила поведінки, своєрідні життєві погляди, що забезпечують її розвиток і становлення та перетворення в дорослу частину суспільства.

Унаслідок свого становища діти потребують особливого підходу, соціального захисту та поваги до їх прав. На жаль, в сучасному українському суспільстві бракує й особливого підходу, і соціальний захист в багатьох випадках задекларований в нормативних документах, але внаслідок браку коштів та безмежної бюрократії є неадресним та неефективним. Але головне, що заважає будувати партнерське та гуманістичне суспільство, – це тотальне нерозуміння прав людини і прав дитини зокрема, нерозуміння можливостей та потреб дітей щодо відстоювання та захисту власних прав.

Європейське законодавство в принципі досить розвинуте в сфері захисту прав дитини. По-перше є безліч Європейських конвенцій, які захищають права дитини. Вони звичайно стосуються не тільки європейських дітей, але й дітей тих країн які приєдналися до цих конвенцій.

Україна взяла на себе ряд зобов'язань з покращення добробуту дітей – зокрема, підписавши та ратифікувавши:

- Конвенцію про права дитини (у 1991 році);
- Факультативний протокол до Конвенції щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії (у 2003 році);
- Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації у відношенні жінок (у 2003 році);
- Факультативний протокол до Конвенції щодо участі у збройних конфліктах (у 2004 році);
- Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (у лютому 2004 року).

20 листопада 1959 року Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було проголошено Декларацію прав дитини, 30 вересня 1990 року – Всесвітню Декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, 10 травня 2002 року – Декларацію та План дій “Світ, придатний для життя дітей.

5 жовтня 2000 року Верховною Радою України ратифіковано Конвенцію про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182.

Базовим документом, спрямованим на захист дітей є Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1989 році та ратифікована Україною 27.02.1991 року. Держави-сторони взяли на себе обов'язок поважати і забезпечувати всі права дитини, передбачені Конвенцією. Конвенція визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку.

Конвенція ООН про права дитини – не просто декларація, а міжнародна угода, визначаючи яку, кожна країна повинна дотримуватися її вимог, спиратися на них, у тому числі шляхом внесення доповнень і змін до свого законодавства з метою захисту дітей від різного роду посягань.

Преамбула Конвенції ООН про права дитини містить таку важливу інформацію, як:

- а) діти мають право на особливе піклування та допомогу;
- б) сім'я несе відповідальність за повний та гармонійний розвиток дитини;
- в) дитина потребує спеціальної охорони, піклування і захисту як до, так і після народження;
- г) діти, які живуть у виключно тяжких умовах, потребують особливої уваги;
- д) важливість традицій і культурних цінностей суспільства, в якому зростає дитина;
- е) важливість міжнародного співробітництва для поліпшення умов життя дітей в кожній країні.

Преамбула Конвенції ООН про права дитини містить згадку про її основні засади, а саме: принципи Хартії ООН (1945), Загальної Декларації прав людини (1948.) і Міжнародних Пактів з прав людини (1966); переконання в тому, що сім'ї повинен бути наданий особливий захист, і що дитина повинна зростати у сімейному оточенні в атмосфері щастя, любові і розуміння; переконання у тому, що дитина повинна виховуватись у дусі ідеалів, проголошених Статутом ООН, і зокрема у дусі миру, гідності, толерантності, свободи, рівності і солідарності; розуміння того, що діти потребують особливого піклування.

Статті Конвенції ООН про права дитини можна розділити на три основні частини:

- а) статті 1-41: основні статті, які визначають права дитини і обов'язки держав-сторін, які ратифікували Конвенцію;

б) статті 42-45: процедури моніторингу запровадження Конвенції;

в) статті 46-54: формальні положення, які регламентують порядок набуття чинності Конвенції.

Говорячи про права дитини, не можливо вибрати з них лише кілька основних прав, адже це буде суперечити духу Конвенції, яка не визнає ієрархії у правах. Жодне з цих прав не може бути відокремлене від інших.

Переходячи до аналізу статей Конвенції потрібно зазначити кілька важливих моментів:

1. Стаття 1 дає нам визначення дитини як людської істоти віком до 18 років. Цей текст став результатом надзвичайно складної і делікатної процедури примирення протилежних думок щодо захисту дитини до народження (цитоване посилання на це міститься у преамбулі у лапках). Важко чекати того, щоб Конвенція, до якої залучено понад сто країн, могла іншим чином примирити сторони у питанні, яке досі палко дискутується у різних країнах.

2. Також необхідно відзначити статтю 3, яка стверджує, що кращі інтереси дитини повинні братися до уваги в першу чергу під час прийняття органами влади рішень, які впливають на добробут дитини, а також що держава повинна надавати необхідну допомогу батькам, або іншим особам, які на законних засадах піклуються про дитину.

3. У цьому контексті ст. 5 та ст.18 також є надзвичайно важливими. Стаття 5 передбачає, що держави зобов'язані поважати права і обов'язки батьків спрямовувати зусилля на практичне використання дітьми їхніх прав, передбачених Конвенцією. На додаток стаття 18 визначає, що батько й мати несуть рівну відповідальність за виховання та розвиток дитини, а держава зобов'язана надавати їм необхідну допомогу, якщо це необхідно.

Конвенція ООН про права дитини має три основні завдання щодо захисту прав дітей:

а) право самовизначення – зараз загально визнано, що до дитини застосовується більшість прав людини. Одні з них – беззастережно (як, наприклад, право на захист від тортур), а інші - з певними обмеженнями (політичні права).

б) право на захист – Конвенція містить низку положень, які стосуються особливих потреб дітей та їх вразливості, наприклад, умови зайнятості для дітей (ст.32). Більшість з цих положень має більш суворі вимоги стосовно дітей, ніж загальні правозахисні інструменти.

в) специфічні права – це права, які застосовуються специфічно, або навіть виключно до дітей: право не розлучатися зі своїми батьками (ст.9, ст.10, ст.11) положення про усиновлення (ст.21). Найкращим прикладом таких прав є ст.31, яка захищає право дитини на гру. Конвенція також надає захист особливим категоріям дітей: біженці (ст.22), інваліди (ст.23), меншини (ст. 30) і діти, втягнуті у воєнні конфлікти.

Також важливо зазначити, що стаття 4 Конвенції закріпила найвищу силу цього документу порівняно з іншими міжнародними і національними правовими актами. Статті 42-45 стосуються моніторингу (контролю за виконанням), а статті 46-54 – порядку набуття чинності Конвенції. Як вже зазначалося вище, на відміну від Декларації 1959 року документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році, дійсно є конвенцією, оскільки накладає на країни-сторони обов'язок запровадити Конвенцію ООН про права дитини на їх території. Якщо необхідно, вони також повинні змінити своє законодавство згідно з положеннями Конвенції. Вони також не мають право змінювати законодавство, або приймати нові закони, якщо це суперечитиме Конвенції.

Згідно з Конвенцією (ст. 42-45), контроль за її впровадженням покладається на Комітет з прав дитини, який розпочав свою діяльність 27 лютого 1991 року у складі 10 незалежних експертів, обраних таємним голосуванням терміном на 4 роки (п'ятеро було обрано на 2 роки). Головним завданням Комітету є оцінка прогресу, якого досягають держави-учасниці у процесі імплементації Конвенції ООН про права дитини. Протягом двох років з дня ратифікації Конвенції, а надалі – кожні 5 років держави-учасниці повинні звітувати Комітетові про права дитини в їх країнах.

Комітет може робити запит на додаткову інформацію від держав-учасниць, а також замовити дослідження зі специфічних питань, пов'язаних з правами дитини (ст. 4.5).

Кожні 2 роки Комітет подає звіт до Генеральної Асамблеї ООН через Економічну та соціальну раду – ECOSOC.

З метою забезпечення ефективного впровадження Конвенції може стимулювати міжнародну співпрацю у правовому полі Конвенції, запрошувати (згідно зі ст. 45) міжнародні та неурядові організації, відвідувати свої засідання. Комітет може звертатися до них за експертними порадами, або сам надавати їм інформацію на їх запит.

Таким чином, Конвенція про права дитини дає серйозні правові інструменти для захисту прав дитини та контролю за цією діяльністю.

В липні 2007 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію Державної програми «Здорова дитина» на 2008-2017 роки відповідно до Європейської стратегії ВООЗ «Здоров'я та розвиток дітей і підлітків».

Отже робимо висновок, що Україна взяла на себе ряд зобов'язань з покращення добробуту дітей – зокрема, підписавши Конвенцію ООН про права дитини. Крім того, у 2003 та 2005 роках відповідно український Парламент ратифікував два факультативних протоколи до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії та щодо участі у збройних конфліктах, які з того часу стали частиною національного законодавства.

В останні роки в Україні запроваджується досвід медіації або примирення, згідно до якого громада все більше залучається до виховної роботи з дітьми та підлітками, так як все більше набуває рівень підліткової злочинності, що у свою чергу погіршує стан злочинності в країні та безпеку її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України.- Харьков: Веста: издательство «Ранок», 2009.–48с.
2. Сімейний кодекс України // Офіційний сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/>).
3. Цивільний кодекс //Офіційний сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/>).
4. Кримінальний кодекс України// Офіційний сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/>).
5. Закон України "Про охорону дитинства"// Офіційний сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/>).
6. Горбунова Л.М. Цивільні права малолітніх і неповнолітніх та їх цивільно-правова відповідальність / М-во юстиції України. – К.,2006. –42с. –Бібліогр.: с.41.
7. Тематична державна доповідь про становище дітей в Україні на тему "Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей" (надана Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді).
8. Державна доповідь про становище дітей в Україні (надана Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді).
9. Декларація прав дитини: Проголош. Генер. Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листоп. 1959 р.
10. Окремі проблеми дотримання прав дитини. – Українська Гельсінська спілка з прав людини. – 2007р.
11. Джеральдіна Морріссон Проблеми прав дитини в Україні// Статті з питань освіти 2008р.